

Олексій Мустафін пише: «Чудовисько, з яким сьогодні б'ються українці, лише звать за прізвиськом або прізвиськом нинішнього кремлівського очільника. Насправді все глибше і страшніше. І ще моторошніше усвідомлювати, що вихохали і виплекали цього монстра, правду кажучи, всім світом».

І саме Україні належить виправити цю світову помилку...

Віталій Чепинога
політолог

ЗГАДУЮЧИ ІСТОРІЮ

Тімоті Снайдер нещодавно зауважив, що історики почуваються ніяково, коли стикаються з «магічним мисленням диктаторів». Бо історія в їхньому – диктаторському – розумінні є насправді не чим іншим, як «позолоченою легендою» про минуле. Минуле, якого насправді ніколи не було. Легендою, настільки привабливою для закоханих у неї, настільки ж моторошно кривавою для тих, кого намагаються знищити, спираючись на неї.

І тому надзвичайно важливо науковцям виконувати свою роботу – ні, не вести світські розмови з убивцями, яких і переконувати в чомусь марно, а озброювати тих, хто протистоїть диктатурі й агресії. Як, власне, і журналістика – це зовсім не вислуховування маячні із роззявленим ротом. А інтерес до історії, справжньої, непідробленої, не спотвореної міфами, сьогодні є такою ж частиною стратегії виживання, як навички такмеду.

Цілком можливо, втім, що я просто заангажований. Бо історією захоплювався завжди. Не в тому сенсі, що це – «поле моєї найменшої некомпетентності». І вже точно не тому, що не маю,

як Майкл Янг, покликання до літературознавства (хоча щодо літературознавства і справді відчуваю щось подібне). Просто історія – це напрочуд зручний спосіб усвідомити та пояснити дійсність. Хоча б самому собі. Бо особисто для мене нема влучніших порівнянь, аніж із подіями, що вже траплялися в минулому. До того ж усі вони вже мали наслідки. І це дозволяє здогадуватися, чого нам чекати після сьгоднішніх подій у майбутньому. Ну й так, у шухляді лежить мій диплом про вищу освіту – саме за спеціальністю «історія».

Інша річ, що, ще навчаючись в аспірантурі, я обрав все ж інший фах. І зараз «полем моєї найменшої некомпетентності» є медіа. Тому навіть у публікаціях на історичні теми зазвичай підписуюсь як журналіст. У чомусь я й досі заздрю «чистим історикам», заглибленим у теми своїх досліджень і здатних роками сидіти над рукописами власних монографій. Їхній зосередженості та працелюбності. Але тішу себе тим, що, залишаючись на поверхні, можу подивитися на їхню роботу з відстані. І використати для своїх, можливо, й аматорських роздумів.

Знаю, професійні науковці до аматорів ставляться в найкращому разі поблажливо. Особливо коли ті починають гратися в «якбитологію», не кажучи вже про альтернативну історію. Але ж українські історики є українцями. Тому впевнений, що навіть у них час від часу виникає бажання (хоча б у мріях) вирушити – подібно до вже згаданого героя фрайвського роману – у минуле. Щоб не дати декому з'явитися на світ Божий. Чи – вже по-бредберівськи – розчавити міль до того, як вона встигла накоїти все, що накоїла і ще може накоїти на нашій, та й не лише нашій, землі. Вчені, звісно, все розуміють про «умовний спосіб», якого історія не знає за визначенням. Але ж, погодьтеся, навіть думка про це не може не викликати глибокого задоволення.

Неможливість мандрувати в часі й справді обмежує істориків. Не можуть вони побачити, як «усе відбувалося насправді» за часів фараонів чи УНР, на власні очі. Лише на підставі документів і свідчень інших. Не можуть з'ясувати в героїв та антигероїв минулого, навіщо вони ухвалювали ті чи ті рішення – хай ці рішення і досі відлунюють у нашому житті. Є, щоправда, один-єдиний виняток – історія сучасна. Ні, цю історію теж не можна «виправити». Вона вже відбулася. Але на нашій власній пам'яті. І її свідками вже є ми самі.

У певному сенсі автору цієї книжки пощастило – досвід роботи в медіа і з політиками дозволяє трохи по-іншому дивитися на шлях, яким останні роки рухалася Україна. Нікуди, звісно, не подітися й від закидів у причетності і відповідальності. Що ж, мушу визнати, що закиди ці здебільшого слушні. Але тим важливіше розповісти про все самому.

Саме з розповіді про тридцятиріччя незалежності й починалася ця книжка. Цей розділ у ній і зараз є найбільшим та завершальним. Але не менш важливим виявився і загальний контекст, без якого сучасна українська історія залишилася б не до кінця зрозумілою. Тому починати довелося – вже перепошую – з XV сторіччя щонайменше. Адже чудовисько, з яким сьогодні б'ються українці, лише зветь за прізвиськом або прізвиськом нинішнього кремлівського очільника. Насправді все глибше і страшніше. І ще моторошніше усвідомлювати, що вихохали і виплекали цього монстра, по суті, усім світом. Не одночасно, звісно. Чергуючись. Проте чи не кожному дали можливість докластися. І досі, до речі, докладаються – вмовляючи та «вмиротворюючи» серійних убивць.

НАРОДЖЕННЯ ХИМЕРИ

*Тим, хто захищає нашу історію
і творить її сьогодні*

«Ким, в ім'я Господа, він себе уявив?» – від реакції американського президента Джо Байдена на оголошення російським ватажком початку масштабного вторгнення в Україну віяло чимось біблійним, навіть старозавітним... «Зйду я на небо, вище зір Божих поставлю престола свого, і сяду я на горі збору богів, на кінцях північних, підіймуся понад гори хмар, уподібнюсь Всевишньому!»* – хвалився у книзі Ісаї цар вавилонський. Той самий, якого пророк кличе Люцифером («сином досвітньої зорі»). Кремлівського коротуна в цей момент теж, мабуть, розпирало відчуття власної значущості. Хоча насправді він був – і залишається – лише дрібним чортом, черговою маскою чорної плями, що час від часу розповзається Землею.

Розповзається, звісно, не сама. У зла знаходяться й поплічники, і відверті агенти. А ще союзники – або ті, хто вважає себе такими, сподіваючись отримати від «угоди з дияволом» свій «відсоток». Серед них, на жаль, вистачає не лише малопомітної

* Ісаї 14:13 у перекладі Івана Огієнка. – Прим. ред.

дрібноти, а й гучних імен, що лунають на весь світ. Тим важливіше знати та розуміти, яку брудну роботу вони виконували і виконують досі. Не намагатися відмити з облич виконавців бризки крові їхніх жертв. Не виправдовувати тих, хто «був лише пішаком». Бо саме пішаки дозволяють злу відчувати свою силу.

НАРОДЖЕННЯ ХИМЕРИ

На початку своєї історії, та й, власне, і до середини XV сторіччя Московське князівство було справжнім краєм світу. Сховане в лісах (місцеві володарі, втім, вважали це перевагою), далеке від морів і великих торговельних шляхів, позбавлене родючих ґрунтів, усе ще залежне від ханів із Сарая, воно, здавалося, було цілком зосереджене на самому собі. У його володіннях, щоправда, досить довго жили Київські митрополити, деякі з яких навіть провели у Заліссі більшу частину своєї каденції. Але Васілій II Темний рішуче розірвав стосунки з Києвом та світовим православ'ям. Навіть церковних очільників надалі вирішили «обирати на місці», а фактично призначати рішенням князя, чия влада над підданими й так була необмеженою.

Щоправда, вже сину та спадкоємцю Васілія II – Івану III в «барлозі», в якому так зручно облаштувався його батько, стало затісно. Амбіції нового князя могли, звісно, підштовхнути й до внутрішніх змін у його державі – там було над чим працювати. Проте свою енергію він спрямовував насамперед на експансію, рух назовні. До того ж одночасно в кількох напрямках. На сході – проти Казані,